

Enaxon Siddiqova Ijodida Sinonimlarning Leksik-Semantik Xususiyati

Dilnavoz Abdurahimova¹

Annotatsiya: Ushbu maqolada Enaxon Siddiqova she'riyatida qo'llanilgan sinonimlarning leksik-semantik xususiyatlari haqida gap boradi. Shuningdek, sinonimiya hodisasi va ularning turlari haqida ham ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: leksik sinonimlar, kontekstual sinonimlar, dominant so'z, emotsional-ekspressiv ma'no, semantik ma'no.

Kirish

So'zlar ma'no-munosabatiga ko'ra 4 ga bo'linadi: sinonim, antonim, omonim va paronim. Ma'nolari bir xil yoki o'zaro yaqin, talaffuz va yozilishi bir xil bo'lgan so'zlar sinonim hisoblanadi. Sinonim yunoncha synonymon - "**birgalikda ismlash**" demakdir. Masalan, chiroyli, ko'rkam, go'zal, xushro'y, suluv, zebo. Birdan ortiq so'zlarning o'zaro sinonimligi ularning bir xil ma'noga ega ekanligiga asoslanar ekan, tabiiy ravishda faqat bir turkumga oid so'zlarga o'zaro sinonimik munosabatda bo'la oladi.

O'zbek she'riyatida mahorat bilan qalam tebratgan O'zbekiston xalq shoirasi Enaxon Siddiqovaning ijodida sinonim so'zlarni ko'plab uchratishimiz mumkin. Qo'llanilgan bu sinonimlar she'rni tushunishimizni osonlashtiradi, badiiy matnga emotsional -ekspressivlik bag'ishlab, uning badiiyligini oshiradi. Quyida biz shoira she'riyatida qo'llanilgan sinonimlarni semantik jihatdan tahlil qilib ko'rib chiqamiz.

Sinonimik tahlil

Neki sitam,neki zulm borki totgan,

Buyuk bobolari dunyoni uyg'otgan

Sherlari ming asrlarga na'ra tortgan,

Huvaydolar alqab yotgan makondir bu.

“Ona haqida doston”²she'ridan olingan ushbu parchada ot so'z turkumiga mansub sitam,zulm so'zlari sinonimlikni hosil qilgan va sinonimlar natijasida bo'laklarning uyushish hodisasi ham kuzatilgan.

Bizni g'aflat,uyqu bosdi-yov,

Zo'r-u zarga qayg'u bosdi-yov.

Bir el edik,bir xalq edik-ku,

Shuurimiz quyqu bosdi-yov.

Ushbu misralarda g'aflat,uyqu so'zlari o'zaro ma'nodoshlikni hosil qilgan."O'zbek tili sinonimlarining izohli lug'ati"³da g'aflat so'ziga Hushyorlik butunlay yo'qolgan holat, butunlay ogohsizlik; g'ofillik degan ta'rif berilgan.

¹ Farg'ona davlat universiteti filologiya fakulteti talabasi

²E.Siddiqova .Ona haqida doston.-Toshkent.

³1.A.Hojiyev. O'zbek tili sinonimlarining izohli lug'ati. - Toshkent. 1974.

Har tong ko'kka boqaman og'ir
Ich-ichimdan kelar bir titroq.
Osmon olib ketmas baribir
Qo'yvormaydi meni bu tuproq.

Shoiraning ushbu she'rida ko'k hamda osmon so'zlari o'zaro ma'nodoshlikni hosil qilgan. A. Hojiyevning "O'zbek tili sinonimlarining izohli lug'ati"⁴ da osmon so'ziga yer ustida gumbaz shaklida ko'rinib turuvchi havo qatlami deya ta'rif berilgan. Ko'k esa so'zlashuv tilida juda kam qo'llanadi.

Baxtlisan: obro'ying, sha'ning ziyoda,
Kaming yo'q boylig-u zaru-tillodan.
Vatan iqbolidan buyukroq bir baxt,
Saodat ko'rmadim yorug' dunyoda.

Boylik, zar, tillo ot so'z turkumiga oid bo'lgan ma'nodosh so'zlardir. Enaxon Siddiqova she'riyatidagi sinonimlar qo'llashning e'tiborli jihati shundaki, tahlil davomida eng ko'p ma'nodosh bo'lib kelgan so'zlar aynan ot so'z turkumiga mansubdir.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, sinonimiya hodisasi tilning boy ekanini, taraqqiyot darajasini ko'rsatib turuvchi hodisalardan biri hisoblanadi. Sinonimiya natijasida nozik ma'no qirralari anglashiladi, rang-barang uslubiy baholar va emotsional-ekspressiv ma'nolar ifodalanadi. Enaxon Siddiqova o'z she'riyatida sinonimlardan mahorat bilan va o'rinli foydalanish orqali o'zbek tilining qanchalik boy til ekanligini ko'rsatib bergan. Zero, sinonimlar nutqni ta'sirchan bayon qilishda hamda uslubning rangdor bo'lishini ta'minlashda, takrorlarning oldini olishda katta ahamiyatga egadir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. A. Hojiyev. O'zbek tili sinonimlarining izohli lug'ati. - Toshkent. 1974.
2. E. Siddiqova. Ona haqida doston. - Toshkent.
3. O'zbek tilining izohli lug'ati. - Toshkent. 2006-2008-yillar. 5 jildlik.
4. R. Sayfullayeva va boshqalar. Hozirgi o'zbek adabiy tili. - Toshkent. 2009. 104-bet.
5. H. Jamolxonov. Hozirgi o'zbek adabiy tili. - Toshkent. 2005. 166-168-betlar.

---

⁴ .A. Hojiyev. O'zbek tili sinonimlarining izohli lug'ati. - Toshkent. 1974.

